

СІМЕЙНИЙ ПАТРОНАТ ЯК ІННОВАЦІЯ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

FAMILY PATRONAGE AS AN INNOVATION IN THE FAMILY LAW OF UKRAINE

Ігор Рymarенко

Старший викладач кафедри цивільного та трудового права
Академії праці, соціальних відносин і туризму

Ihor Rymarenko

Assistant Professor, Department of civil and labour law,
Academy of Labour, Social Relation and Tourism

Анотація

У статті – на основі аналізу діяльності в Україні експериментальних проєктів та нормативно-правових актів – охарактеризовано сутність та особливості такої форми виховання дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків, як сімейний патронат. Визначено, що патронат над дитиною (у закордонній практиці – фостерний догляд) має характер специфічних договірних відносин, регламентованих нормами сімейного права.

Відродження патронату над дитиною в Україні у 2000-х роках відбувалось за активної участі організації громадянського суспільства і супроводжувалось наявністю численних прогалин у правовій системі. У 2016-2017 рр. ухвалено низку нормативно-правових актів, покликаних вирішити проблеми правового регулювання патронату над дітьми, проте вони не розв'язали усіх колізій у застосуванні норм щодо тимчасового влаштування дітей-сиріт та дітей, що залишились без батьківського піклування.

Ключові слова: патронат над дитиною, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, патронатний вихователь.

Abstract

The issue of support to children deprived from parental care is quite acute for Ukraine where currently there are more than 73 thousand of such children. In the 1990s, Ukraine started to implement new models of family care for orphans and deprived children instead of institutional care within the big boarded schools. With ratification of The Convention of Child's Rights Ukraine has committed to introduction new forms of care after the children deprived from parental care. The Ukrainian government had announced a reform targeted to ensuring sustainable system of care for children without parental care by shifting from an institutional-based model to a family one.

The study was aimed at defining the legal nature and characteristics of patronage (in foreign practice – foster care) as a form of family care and retention of orphans and children deprived of parental care in Ukraine. The work is based on the analysis of historical practices of patronage in Ukraine during the Soviet times, as well as reviewing its approbation in modern times. Special attention was paid to current regulatory acts in Ukraine.

The study determined that the patronage of the child is the specific nature of the contractual relationship regulated by the family law (in Ukraine – The Family Code). However, other legal regulations may affect such relations.

Patronage as a form of care after children was in force in Ukraine in 1920-1960's. In the 2000s it was restored – first as local experiments within specific projects embodied by civil society organizations (with the support of the international donors) and municipal social services.

The key obstacle for development of new form of care was the lack of the appropriate regulations within the Ukrainian legislation. The Family Code of Ukraine (2003) had the Article on the patronage of a child but until 2016 any mechanisms were set up on the national level. In 2016-2017, a few regulatory acts were adopted by the parliament and government of Ukraine that defined specific procedures for the establishment and organization of the foster family, requirements to foster caregivers, residence of a child in foster family, etc.

In addition, the paper discusses the prospects and challenges involved in achieving the effective implementation of the patronage (foster care) in Ukraine.

Key words: foster care, patronage, orphans, children deprived of parental care, foster caregiver.

Вступ. Значною проблемою нашої країни є захист прав та інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського виховання та дітей, тимчасово вилучених у батьків. На кінець 2015 року їх налічувалось в Україні понад 73 тисячі осіб [1].

Українська держава декларує, що бере на себе охорону кожної дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, що знайшло відображення у чинному законодавстві [2]. З проголошенням незалежності країна успадкувала громіздку систему інтернатних закладів для дітей, яка забезпечувала утримання дітей, у той час як сучасні європейські підходи орієнтовані на родинне виховання та утримування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Поява нових – сталих та тимчасових – форм родинного виховання і утримування, зумовлена соціальними потребами гуманітарного виховання, необхідністю максимального врахування інтересів дитини, яка втратила сімейне оточення, забезпечення оптимальних умов її життєдіяльності, необхідністю трансформації неефективного інституційного утримання таких дітей. При цьому особливої уваги потребує раціональна побудова системи виховання та утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка б відповідала Конвенції про права дитини [3]. Це зумовило реформування системи інтернатного догляду та поступову зміну форм влаштування дітей, які потребують особливого захисту з боку держави.

Однією з форм сімейного виховання і утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, вважається сімейний патронат (у закордонній практиці – фостерний догляд). В Україні сімейний патронат розуміється як професійна комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд і виховання дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах, потребує захисту, в сім'ї патронатних вихователів, та одночасне надання фахівцями соціальної сфери інтенсивних підтримувальних послуг сім'ї дитини для відновлення її здорового функціонування.

У межах такого тлумачення метою патронату вважають забезпечення права на сімейне виховання дитини, яка через складні життєві обставини не може проживати разом зі своїми біологічними батьками або іншими законними представниками, надання комплексу послуг у відповідальності до найкращих інтересів дитини в період подолання її сім'єю таких обставин або пошуку найбільш оптимальної форми влаштування дітей та захист її прав [4]. Хоча в правовій літературі немає однозначної доктринальної думки щодо патронату над дитиною та його місця в системі законодавства.

Аналіз останніх публікацій. У науковій літературі відзначають, що історично інститут патронату виник ще в Стародавньому Римі. Водночас батьківщиною сімейного патронату вважається Шотландія, де його застосовували з початку XIX століття. Фостерне виховання (патронат) активно застосовують у багатьох країнах, вирішуючи питання стабільного розвитку дитини, позбавленої належного сімейного піклування [5]. Розвиток цієї форми сімейного виховання супроводжується численними дослідженнями, в межах яких вивчають сильні та слабкі сторони такої соціальної практики, потреби в подальшому врегулюванні стосунків між дитиною, патронатними (тимчасовими батьками), соціальними агенціями, які здійснюють супровід патронатних батьків тощо [6; 7].

В Україні окремі питання сімейного патронату вивчала низка українських науковців (зокрема, А. Дакал [8], Є. Падун та І. Тимуш [9], Ж. Петровичко [10], М. Сидорчук [11], А. Фуштей [12]). Розвиток сімейного права в частині урегулювання опіки над дітьми, захисту прав неповнолітніх став предметом наукових розвідок таких вчених, як А. Баран [13], К. Бориченко [14], О. Кудрявцева [15], О. Маренчук [16] та ін. Позитивно оцінюючи роботи цих авторів, акцентуємо увагу, що низка питань щодо розвитку сімейних форм дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, постійно моделює нові їх види, потребує подальшого поглибленого вивчення і активного викори-

стання. Адже наявні дослідження були виконані в той період, коли в Україні ще не було практичної реалізації ідеї тимчасового влаштування на державному рівні, а відтак наукові доробки зосереджувались на теоретичних, історичних та правових основах цієї форми сімейного виховання, ініціатив громадських організацій. Початок впровадження в Україні інноваційної форми сімейного виховання дітей, які залишились без опіки батьків, зумовлює потребу у вивченні нової практики та її законодавчого унормування.

Мета роботи – розкрити правову сутність та особливості патронату як форми сімейного виховання та утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні. Робота побудована на аналізі: вітчизняних практик заходження сімейного патронату; вивчення досвіду впровадження експериментальних моделей сімейного патронату, оцінки чинного нормативного урегулювання інноваційної форми діяльності з утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основні результати. *Історико-правовий вимір.* В Україні інститут сімейного патронату активно розвивався у період 20-х років ХХ ст. як така форма виховання, за якої діти, позбавлені батьківського піклування, передавались в родини на виховання. Відбувалось це на підставі договору, укладеного між опіки та піклування і громадянином (патронатним вихователем), який виявив бажання взяти дитину на виховання. Вихователь отримував визначену винагороду і зобов'язувався утримувати дитину як члена сім'ї. Регулювались ці відносини Постановою Ради народних комісарів від 1928 р. «Про порядок та умови передання вихованців дитячих будинків і інших неповнолітніх працівникам у містах та робітничих селищах» [17].

У 1940-і роки правові умови здійснення патронату змінились. Постановою РНК УРСР від 11 червня 1940 р. було затверджено Положення про порядок патрунування дітей в колгоспах і сім'ях трудящих. На патронат брались діти від п'яти місяців до шістнадцяти років на підставі договору. Договори укладалися з відділом охорони здоров'я, якщо дитина ще не досягла чотирьох років, а щодо старших за віком дітей – із відділом освіти [18]. У 1960-х інститут сімейного патронату скасували: під час правових реформ патронат не знайшов законодавчої підтримки у більшості республік СРСР, зокрема й Україні [19].

У 1990-х роках в Україні розгорнулись фахові дискусії щодо доцільності розміщення дітей,

які залишились без піклування батьків, в інтернатних закладах, та пріоритетності сімейних форм виховання, запровадження тимчасової (фостерної) опіки над дітьми. До зміни політики щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків стимулювало й ратифікація Україною Конвенції про права дитини та ухвалення детального національного плану з її реалізації [3].

Експериментальні практики в сучасній Україні. В листопаді 2008 р. Київрада ухвалила Положення, яке дало змогу киянам брати на тимчасове виховання дітей, позбавлених батьківського піклування. На той момент у Києві мешкало близько трьох тисяч дітей, позбавлених батьківської опіки, а також дітей, які тимчасово відібрані від батьків, причинами цього це: тяжка хвороба батьків, тимчасово позбавлені батьківських прав або якщо дитині неможливо перебувати в дитячих установах. За Положенням, кожен повнолітній громадянин України міг взяти на виховання і утримання дитину, за що держава мала виплачувати йому щомісячно 1500 гривень за одну дитину. Очікувалось, що патронатні вихователі повинні пройти місячні курси психологічної адаптації, а діти передаватимуться в сім'ї лише тимчасово – на термін від одного тижня до півроку [20].

З 2009 р. проект «сімейний патронат» почався в рамках соціального експерименту в містах Бровари, Біла Церква за допомоги міжнародної благодійної організації «Партнерство «Кожній дитині». З 15 травня 2012 р. проект почав свою дію в Києві, в Оболонському та Солом'янському районах. Виконавці проекту – Київський міський центр, соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Служба у справах дітей м. Києва, Міністерство соціальної політики України, Міжнародна благодійна організація «Партнерство «Кожній дитині», Всесвітній дитячий фонд [21]. Діяльність у межах проекту спрямовувалась на зменшення рівня інституціоналізації дітей, які потрапили в складні життєві обставини, залишилися без батьківського піклування, шляхом запровадження механізму термінового реагування та послуг сімейного патронату. Проект орієнтувався на терміновий захист та забезпечення першочергових потреб конкретних дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, в умовах сім'ї; здійснення заходів захисту прав дитини та притягнення до відповідальності батьків; підбір для дитини, в разі необхідності, сімейної форми влаштування, що відповідатиме її потребами та інтересам, тощо.

З вересня 2015 р. до проекту «Сімейний патронат» долучилась м. Умань. Тут було підписано договір про співробітництво між Уманською міською радою та міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині» [22].

Втіленням експериментальних проектів спиралось на окремі норми чинного сімейного права України. Згідно із ними до кандидатів в патронатні вихователі висувались такі вимоги: це мали бути громадяни України, що перебувають у зареєстрованому шлюбі, мають вищу освіту у галузі соціальної роботи, освіти, охорони здоров'я, соціальних та поведінкових наук та досвід виховання дітей в сім'ї. Водночас патронатними вихователями не могли стати особи: обмежені в дієздатності, визнані недієздатними, позбавлені батьківських прав, ті, які є іноземцями, особами без громадянства, особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини, не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу), зловживають спиртними напоями або наркотиками, були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями), але усиновлення було скасовано або визнано недійсним за їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері, страждають на хвороби, перелік яких затверджено центральним органом виконавчої влади, за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; були засуджені за злочини, які непогашені або не зняті, в установленому законом, порядку [2].

В ході здійснення експерименту очікувалось, що патронатні вихователі не будуть поєднувати надання послуг патронату над дитиною з іншими видами діяльності, які перешкоджатимуть якісному виконанню умов договору про патронат над дитиною. До впровадження сімейного патронату долучались як центри соціальних служб для дітей, сімей та молоді, так і служби у справах дітей. Соціальні заклади шукали кандидатів у патронатні вихователі, проводили їх перевірку шляхом співбесід та консультацій, обстеження житлово-побутових умов їх проживання, складання відповідного акту. Далі кандидати у патронатні вихователі проходили навчання за спеціальною програмою в обласних чи міських центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Передача дитини на виховання в патронатну сім'ю відбувалась за рішенням Комісії з питань захисту прав дитини на підставі висновку служби у справах дітей. Після цього укладався договір

про патронат над дитиною, передача дитини відбувалась на підставі акту, у разі потреби дитина могла передати до патронатної сім'ї без рішення Комісії на підставі акту про передачу дитини. У такому випадку патронатний вихователь повинен був протягом трьох днів укласти договір про патронат.

Контроль за діями патронатних вихователів, за дотриманням прав дитини в патронатній сім'ї, здійснювали служби у справах дітей. На утримання кожної дитини держава надавала щомісячну соціальну допомогу у розмірі двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку. Патронатні вихователі отримували щомісячні виплати до 4 тисяч гривень, сім'я патронатного вихователя могла отримати службове жиле приміщення на період дії договору патронату, а також пільги на обслуговування житлових приміщень, матеріальну та іншу благодійну допомогу.

Договір про патронат міг бути припиненим у разі відмови від нього вихователя, або дитини, якщо вона досягла 14 років. Договір розірвався за згодою сторін або за рішенням суду в разі невиконання вихователем своїх обов'язків або якщо між ним та дитиною склалися негативні відносини. А також у разі досягнення дитиною повноліття, смерті вихователя, усиновлення, влаштування на виховання в сім'ю, повернення дитини до її батьків [2].

Проблеми нормативного регулювання та розвитку патронату. Значною перешкодою розвитку соціального патронату була несформована нормативна база. Нині пріоритетність сімейного влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків, визначена Конвенцією ООН про права дитини, ратифікованою Україною 1991 р. [24]. Декілька форм сімейного влаштування таких дітей визначено Сімейним кодексом України [2]. Серед них законодавець передбачив і патронатну форму виховання та утримання дітей. Однак вона не знайшла розвитку чи навіть відображення ні в Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [25], ні в Законі «Про охорону дитинства» [26], не передбачена й відповідними підзаконними нормативно-правовими актами [17].

У межах експериментальних проектів було розроблено та оприлюднено проект постанови Кабінету Міністрів «Про проведення експерименту із здійснення патронату над дитиною» [23], яким пропонувалось встановити етапність проведення

такого експерименту: 1) 1 січня 2016 р. – 31 грудня 2016 р. – завершення формування нормативно-правової бази для забезпечення встановлення патронату, здійснення організаційних заходів, підбір та підготовка патронатних вихователів, планування бюджетних коштів, створення не менш як 50 сімей патронатних вихователів, для забезпечення їх фінансування; 2) 1 січня 2017 р. – 31 грудня 2017 р. – створення та забезпечення діяльності не менше 500 сімей патронатних вихователів, формування технологій надання послуг з патронату над дитиною, механізму фінансування сімей патронатних вихователів; 3) 1 січня 2018 р. – 31 грудня 2018 р. – розширення мережі сімей патронатних вихователів, зменшення на 10% рівня інституалізації дітей, проведення аналізу результатів експерименту, розробка пропозицій щодо оптимізації мережі притулків для дітей та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей. Проте цей документ так і не було схвалено.

Після тривалих обговорень у січні 2016 р. ухвалили Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [27], яким внесено зміни до Сімейного Кодексу України (ст. 252 «Патронат над дитиною») й урегульовано деякі загальні аспекти правовідносин у межах сімейного патронату. Встановлено, що патронатний вихователь зараховується на роботу за трудовим договором до бюджетної установи соціального захисту населення за визначенням місцевої державної адміністрації або місцевої ради. Також законодавець закріпив права дитини, яка влаштовується в сім'ю патронатного вихователя та обов'язки патронатного вихователя тощо.

16 березня 2017 р. прийнято Постанову Кабінету Міністрів України, якою затверджено Порядок створення та діяльності, сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя [28]. Документом детально визначено механізм створення та організації діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування, дитини в такій сім'ї.

Слід зауважити, що погляди українських фахівців на поняття соціального патронату та його призначення, потреби в урегулюванні ситуації продовжують бути суперечливими. Так, директор Міжнародної благодійної організації «Партнерство “Кожній дитині”» В. Дибайло називає патронат «швидкою допомогою» для сім'ї. У той час як Л. Волинець, експерт з прав дітей, наголошує

на тому, що інститут сімейного патронату міг би повноцінно запрацювати в Україні, якби вдалось максимально врахувати в законодавстві те, що уже напрацьоване на практиці [29]. Така позиція свідчить про те, що правове регулювання питань створення патронатних сімей далеке від відпрацьованих у межах експерименту форматів взаємовідносин між батьками, вихователями, дітьми та органами, що відповідають за піклування над дітьми. Крім цього, як видається, сімейний патронат може створити конкуренцію іншим формам сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування, насамперед, дитячим будинкам сімейного типу; при його впровадженні можливі колізії з іншими нормами сімейного та процесуального права, зокрема, щодо природи договору про патронат (його цивільно-правового характеру і цивільно-правової відповідальності вихователів), щодо припинення такого договору тощо.

Подальший розвиток сімейного патронату до певної міри залежить і від економічних чинників, зокрема, від того, наскільки держава та суспільство зможуть пом'якшити вплив нестабільності та економічної кризи на патронатні сім'ї, допомогти їм виконувати виховні функції.

Важливу роль має відіграти й організаційний чинник. Способом ефективної діяльності державних органів повинен бути послідовний моніторинг впровадження інноваційної форми піклування над дітьми, доопрацювання процедур та правил з тим, щоб сповна захистити права дітей, посилення контрольних функцій Служб у справах дітей.

Висновки. В Україні відновлюється така форма сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків, як сімейний патронат. Патронат передбачає тимчасовий догляд і виховання дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах, потребує захисту, в сім'ї патронатних вихователів. Патронат над дитиною (у закордонній практиці – фостерний догляд) має характер специфічних договірних відносин, регламентованих нормами сімейного права. Водночас на нього впливають інші інститути, суміжні з патронатом над дітьми, зокрема, норми цивільного права. При цьому норми сімейного та цивільного права не завжди узгоджені.

Патронат як форма піклування над дітьми була чинною в Україні в 1920-1960-х роках. У 2000-х роках вона була відновлена – спочатку як місцеві експерименти у межах конкретних проєктів,

втілюваних громадянським суспільством і муніципальними соціальними службами.

Стимувальним чинником для розгортання сімейного патронату була відсутність його правового регулювання у сімейному праві України. У 2016 р. було нарешті ухвалено законодавство, що заклало правові підвалини для розвитку нової сімейної форми виховання, та прийнято урядове рішення, яке визначає конкретні процедури створення та

організації діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування, дитини в такій сім'ї тощо. Хоча для того, щоб виконати вимоги міжнародного права щодо забезпечення права всіх дітей зростати в сім'ї, в атмосфері любові та взаєморозуміння, необхідно розробити та впровадити ще цілу низку правових, фінансових та організаційних механізмів, взяти до уваги результати апробації сімейного патронату в Україні.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Скорик Ю. Сироти при живих батьках // Експрес. 2016. № 39(8683). С. 11.
2. Сімейний кодекс України. Сімейний Кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 20.10.2016).
3. Семигіна Т. Конвенція про права дитини як основа державної політики захисту дітей: оцінка ефективності впровадження в Україні Національного плану дій // Вісник АПСВ ФПУ. Серія «Право та державне управління». 2015. №1-2. С. 83-90.
4. Сімейний патронат в Україні. URL: <http://www.patronat.in.ua/about> (дата звернення 17.02.2017).
5. Макійчук Т. Патронат як одна з форм сучасного підходу до розв'язання проблем улаштування дітей, що залишилися без піклування батьків // Віче. 2009. № 6. URL: <http://www.viche.info/journal/1381> (дата звернення 15.02.2017).
6. Frimpong-Manso K. From walls to homes: Child care reform and deinstitutionalisation in Ghana // International Journal of Social Welfare. 2014. Vol. 23 (4). P. 402-409.
7. George V. Foster Care: Theory & Practice. Abington: Routledge, 2014. 264 p.
8. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації // Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. № 3. С. 59-65.
9. Падун С. В., Тимуш І. С. Патронатне виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: історія та сучасність // Цивільно-правове законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку : м-ли наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квітня 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 46-50.
10. Петрочко Ж.В. *Теоретичні основи патронату над дітьми*. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2014. № 1. С. 83-90.
11. Сидорчук М. С. Послуга сімейного патронату як альтернатива центрам соціально-психологічної реабілітації та притулкам // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: Психолого-педагогічні науки. 2016. № 1. С. 81-84.
12. Фуштей А. Історія становлення патронатних відносин в Україні // Освітній простір України. 2015. № 6. С. 18-27.
13. Баран А. В. Права дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні: проблеми реалізації та захисту // Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 1. С. 5-8.
14. Бориченко К.В. Реформування законодавства у сфері соціального захисту сімей із дітьми в Україні // Право і суспільство. 2016. № 2. С. 72-77.
15. Кудрявцева О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2014. 20 с.
16. Маренчук О.М. Правові засади захисту соціальних категорій дітей у сучасних умовах // Таврійський вісник освіти. 2017. № 1 (57). С. 131-138.
17. Гузь А.Є., Гузь А.В. Судово-практичний коментар до Сімейного кодексу України. Х.: Фактор, 2011. 576 с.
18. Черновалюк Ю.Ю. Патронат як форма сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування за законодавством України. Університетські наукові записки, 2009, №1(29), С.134-138.
19. Міхеева А. Правове регулювання патронатного виховання дітей // Відомості Верховної Ради. 2003. № 7. С. 40.
20. Пономарев О., Ковпак А. Дети-сироты получают временные семьи // Сегодня. 2008. 30 ноября. URL: <http://kiev.segodnya.ua/kpover/deti-siroty-poluchat-vremennye-semi.html> (дата звернення 17.02.2017).
21. Дунасі І. І. Соціально-педагогічна робота неурядових організацій України з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування // Наукові здобутки студентів Інституту людини. 2016. №1 (5). URL: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/59/61> (дата звернення 3.02.2017).
22. Козієнко С. Проект «сімейний патронат» стартував в Умані // Уманська зоря. 2015. 7 жовтня. URL: <http://uz.umansk.ua/index.php/misto/2040-proekt-simeynyy-patronat-startuvav-v-umani> (дата звернення 3.02.2017).
23. Про проведення експерименту із здійснення патронату над дитиною: проект Постанови Кабінету Міністрів України (неофіційна версія). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2260.html (дата звернення 20.10.2016).
24. Конвенція ООН про права дітей людини URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_02 (дата звернення 20.10.2016).
25. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січня 2001 року № 2342-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата звернення 20.10.2016).
26. Про охорону дитинства Закон України від 26 квітня 2005 року № 2342-IV URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 (дата звернення 20.10.2016).
27. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від 26.01.2016 № 936-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/936-19> (дата звернення 20.10.2016).

28. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 148 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF> (дата звернення 20.03.2017).
29. Цифра Ю. Догляд за дітьми, позбавленими батьківського піклування: альтернативні практики // Віче. 2013. № 13. URL: <http://www.viche.info/journal/3742> дата звернення 18.02.2017).References
30. Tabinskiy, V. A., Kolyesnyk, Y. E. O. & Silina, I. S. (2016). Analiz stanu fermers'kykh gospodarstv v Ukraini [Analysis of the farms in Ukraine]. *Molodyy vcheny*, 6 (33), 111–115.
31. Lupenko, Yu. O., Ed. (2016). *Rozvytok ekonomiky sil's'koho gospodarstva Ukrainy v 2011–2015 rr* [Economic development of agriculture in Ukraine in 2011–2015]. Kyiv.
32. State Service of Statistics of Ukraine (2016). Sil's'ke gospodarstvo Ukrainy 2015 r. Statyst. Zbirnyk [Agriculture in Ukraine. Statistical Yearbook 2015]. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm
33. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2005). *Yedyna kompleksna stratehiya ta plan diy rozvytku sil's'koho gospodarstva ta sil's'kykh terytoriy v Ukraini na 2015-2020 roky* [The comprehensive strategy and action plan for the development of agriculture and rural areas in Ukraine for 2015–2020]. Kyiv.
34. Teyze, Y. (2011). Ukrayina ochyma nimets'koho fermera: ya shchaslyvyi tut, na Cherkashchyni! [Ukraine through the eyes of a German farmer: I am happy here in Cherkasy!]. *Deutsche Welle*. Retrieved from: <http://www.dw.com>
35. Korchynska, O. A. (2007). Rozvytok rynku sil's'kohospodars'kykh zemel' yak neobkhidna umova isnuvannya zemel'noho kapitalu [Development of agricultural lands as a necessary condition for the existence of land capital]. *Agroinkom*, 9–10, 89–93.
36. Bohach, L. V. (2016). Teoretychni zasady rozvytku orendnykh zemel'nykh vidnosyn u ahramniy sferi [Theoretical basis of land lease relations in agriculture]. *Visnyk Akademiyi pratsi, sotsial'nykh vidnosyn i turyzmu*, 1-2, 51-60.
37. Halushko, V. P. & Kovtun, O. A. (2015). Efektyvnist' zaluchennya investytsiy v ahroformuvannyakh v umovakh rozvytku rynkovykh vidnosyn [Effectiveness of attracting investments in agricultural enterprises in the context of market relations development]. *Visnyk Akademiyi pratsi i sotsial'nykh vidnosyn*, 3-4, 55-61.

References

1. Skoryk, Y. (2016). Syroty pry zhyvykh bat'kakh [Orphans of the living parents]. *Ekspres*, №39(8683), 11.
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). *Simeynyy kodeks Ukrainy* [The Family Code of Ukraine]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Semigina, T. (2015). Konventsiya pro prava dytyny yak osnova derzhavnoyi polityky zakhystu ditey: otsinka efektyvnosti vprovadzhennya v Ukraini natsional'noho planu diy [The Child Rights Convention as a basis for public policy to protect children: evaluation of effectiveness of implementation in Ukraine National Action Plan]. *Visnyk Akademiyi pratsi i sotsial'nykh vidnosyn Federatsiyi profspilok Ukrainy. Seriya «Pravo ta derzhavne upravlinnya»*, 1-2, C.83–90.
4. Family patronage in Ukraine (2017). *About the patronage*. Retrieved from: <http://www.patronat.in.ua/about>.
5. Makiychuk, T. (2009). Patronat yak odna z form suchasnoho pidkhodu do rozv'yazannya problem ulashtuvannya ditey, shocho zalyshylysia bez pikluvannya bat'kiv [patronage as a form of modern approach to problem solving arrangement of children left without parental care]. *Viche*, 6. Retrieved from: <http://www.viche.info/journal/1381>
6. Frimpong-Manso, K. (2014). From walls to homes: Child care reform and deinstitutionalisation in Ghana. *International Journal of Social Welfare*, (4), 402–409.
7. George, V. (2014). *Foster Care: Theory & Practice*. Abington: Routledge.
8. Dakal, A. (2016). Derzhavna polityka u sferi zakhystu prav ditey: pryntsyipy, zavdannya ta zasoby realizatsiyi [The state policy in the area of children's rights; principles, objectives and means of implementation]. *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya*, 3, 59-65.
9. Padun, Y. V. & Tymush, I. S. (2016). Patronatne vykhovannya ditey-syrit ta ditey, pozbavlenykh bat'kivs'koho pikluvannya: istoriya ta suchasnist' [Foster care for orphans and children deprived of parental care: Past and Present]. *Tsyvil'no-pravove zakonodavstvo Ukrainy: nedoliky, problemy systematyzatsiyi ta perspektyvy rozvytku* : materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 28 kvitnya 2016 r.). Dnipropetrovs'k, 2016, 46-50.
10. Petrochko, Zh.V. (2014). Teoretychni osnovy patronatu nad dit'my [The theoretical basis of patronage over children]. *Sotsial'na pedahohika: teoriya ta praktyka*, 1, 83-90.
11. Sydoruk, M. S. (2016). Posluha simeynoho patronatu yak al'ternatyva tsentram sotsial'no-psykholohichnoyi reabilitatsiyi ta pryutulkam [The service of family patronage as an alternative to socio-psychological rehabilitation and shelters]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya: Psykholoho-pedahohichni nauky*, 1, 81-84.
12. Fushchey, L. (2015). Istoriya stanovlennya patronatnykh vidnosyn v Ukraini [The history of patronage relations in Ukraine]. *Osvitniy prostir Ukrainy*, 6, 18-27.
13. Baran, A. V. (2016). Prava ditey-syrit i ditey, pozbavlenykh bat'kivs'koho pikluvannya, v Ukraini: problemy realizatsiyi ta zakhystu [The rights of orphans and children deprived of parental care in Ukraine: Problems of realization and protection]. *Aktual'ni problemy pravoznavstva*, 1, 5-8.
14. Borychenko, K.V. (2016). Reformuvannya zakonodavstva u sferi sotsial'noho zakhystu simey iz dit'my v Ukraini [Reforms of the legislation on social protection of families with children in Ukraine]. *Pravo i suspil'stvo*, 2, 72-77.
15. Kudryavtseva, O. M. (2014). *Konstitutsiyno-pravovi osnovy zakhystu prav dytyny v Ukraini: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk* [Constitutional and legal framework for protecting children's rights in Ukraine: Thesis for PhD in Law]. Kyiv.
16. Marenychuk, O.M. (2017). Pravovi zasady zakhystu sotsial'nykh katehoriy ditey u suchasnykh umovakh [The legal basis for the protection of social categories of children within modern context]. *Tavriys'ky visnyk osvity*, 1 (57), 131-138.
17. Huz, L.Y & Huz, A.V. (2011). *Sudovo-praktychnyy komentar do Simeynoho kodeksu Ukrainy* [Forensic practical commentary to the Family Code of Ukraine]. Kharkiv.: Faktor.
18. Chernovalyuk, Y. Y. (2009). Patronat yak forma simeynoho vlashtuvannya ditey – syrit ta ditey pozbavlenykh bat'kivs'koho pikluvannya za zakonodavstvom Ukrainy [Patronage as a form of family placement of children - orphans and children deprived of parental care under the laws of Ukraine]. *Universytet-s'ki naukovi zapysky*, (29),134–138.
19. Mikhyeyeva, L. (2003). Pravove rehulyuvannya patronatnoho vykhovannya ditey [Legal regulation of children foster care]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady*, 7, 40.

20. Ponomarev, O., Kovpak, A. (2008). Dety-syrotы poluchat vremennye sem'y [Orphans will receive temporary families]. *Segodnya*, 30th of November. Retrieved from: <http://kiev.segodnya.ua/kpower/deti-ciroty-poluchat-vremennye-cemi.html>.
21. Dunasi, I. I. (2016). Sotsial'no-pedahohichna robota neuryadovykh orhanizatsiy Ukrayiny z dit'my-syrotamy ta dit'my, pozbavlenymy bat'kivs'koho pikluvannya [Social and educational work of NGOs Ukraine with orphans and children deprived of parental care]. *Naukovi zdobutky studentiv Instytutu lyudyiny*, №1 (5). Retrieved from: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/59/61>.
22. Koziienko, S. (2015). Proyeckt «simeyniy patronat» startuvav v Umani [The family patronage project is starting in Uman]. *Uman's kazorya*, 7th October. Retrieved from: <http://uz.uman.ck.ua/index.php/misto/2040-proekt-simeyniy-patronat-startuvav-v-umani>.
23. Liga (2016). *Pro provedennya yeksperimentu iz zdiysnennya patronatu nad ditinoyu: proyeckt Postanovi Kabinetu Ministriv Ukraїni (neofitsiyna versiya)* [About the experiment with foster care: Draft Order of the Cabinet of Ministries of Ukraine (unofficial version)]. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/NT2260.html.
24. UN (1989). *The Convention on Child's Rights*. Retrieved from: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_02.
25. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). *Pro zabezpechennya orhanizatsiyno-pravovykh umov sotsial'noho zakhystu ditey-syrit ta ditey, pozbavlenykh bat'kivs'koho pikluvannya* : Zakon Ukrayiny [Law of Ukraine "On ensuring organizational and legal conditions for social protection of orphans and children deprived of parental care"]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>
26. Verkhovna Rada of Ukraine (2005). *Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrayiny* [Law of Ukraine "On the Child Protection"]. Retrieved from: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14.
27. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo posylennya sotsial'noho zakhystu ditey ta pidtrymky simey z dit'my: Zakon Ukrayiny* [Law of Ukraine "On amendments to some legislative acts of Ukraine to strengthen social protection of children and support for families with children"]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/936-19>
28. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). *Deyaki pytannya zdiysnennya patronatu nad dytinoyu*: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny [Order "Some issues of implementation of the patronage of a child"]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF>.
29. Tsyfra, Y. (2013). Dohlyad za dit'my, pozbavlenymy bat'kivs'koho pikluvannya: al'ternatyvni praktyky [The care after children deprived of parental care]. *Viche*, 13. Retrieved from: <http://www.viche.info/journal/3742>.

Матеріал надійшов 15.05.2017 р.